

EREVNA

Årg. X

N:r 4

1953

Innehåll

NYA TESTAMENTETS TEXT.

Några ord om dess historia	
Av förste universitetsassistenten Ragnar Qvarnström.	147
Kap. 1. Bakåt i historien.	147
Kap. 2. Antikens böcker.	149
Kap. 3. På nytt framåt i historien.	167
Kap. 4. Den nytestamentliga textkritikens metod och målsättning.	171
Kap. 5. De viktigaste textvittnena till Nya testamentet	174
De tio sefirot eller himlaskatterna	182
De tio sefirot — bild	182
De tio sefirot — bibelhänvisningar.	183
”Hedningarna i fulltalig skara” (Rom. 11:25).	
Av Hugo Odeberg.	184
”Splittring”.	
Av Hugo Odeberg.	186
Bekänna och kännas vid. Matteus 10:32-39.	
Av Hugo Odeberg.	188
Apostlar sänds. Matteus 10:2-15.	
Av Hugo Odeberg.	190
Innehåll	192

*Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten
enligt originaltexten.*

*Askersunds Tryckeri A.B., Askersund 1953
Språkligt bearbetad 2002.*

NYA TESTAMENTETS TEXT.

Några ord om dess historia

Av förste universitetsassistenten Ragnar Qwarnström.

[Några rättelser införda enligt författarens anvisningar vid teologiska översiktskursen.]

Till grund för denna artikel ligger några föreläsningar, hållna som inledning till kursen i nytestamentligt grundtextstudium för teol. stud. i Lund. Dessa föreläsningar ersätter givetvis inte utförligare framställningar utan vill i stället leda över till sådana.

Kap. I. Bakåt i historien.

Nya testamentet i 1917 års svenska bibel är översatt från den grekiska grundtexten. Så var också fallet i de tidigare svenska bibelöversättningarna alltifrån reformationstiden. Bland 1800-talets många »provöversättningar» blev »Bibelkommissionens normalupplaga» av år 1883 den mest spridda. De tidigare svenska kyrkobilarna är tre: »Karl XII:s bibel» (1703), »Gustav II Adolfs bibel» (1618) och »Gustaf Vasas bibel» (1541). Vad Nya testamentet beträffar, är de endast modifikationer av »Thet Nyia Testamentit på swensko» (1526). Delar av Bibeln förelåg på svenska redan under medeltiden, men översättningarna var då gjorda från den latinska kyrkobilens text.

Nu gällande bibelöversättning avviker markant från sina föregångare, huvudsakligen på grund av svenska språkets egen utveckling sedan 1500-talet. Men på en hel rad ställen är också den sakliga tolkningen en annan än förr. Varför? De viktigaste skälen är två:

A) Rikligare material till kännedom om det nytestamentliga

språket, koiné-grekiskan, både i fråga om dess grammatik och om betydelseutvecklingen hos de enskilda orden.

B) Förändringar i den grekiska text varifrån översättningen utgår, »grundtexten». 1917 års bibelöversättning bygger nämligen — vad beträffar Nya testamentet — på en grekisk text som i stort sett är lika med texten i de små handupplagor som utges av E. Nestle.

Nestles text åter vill inte vara någon självständig textbildning utan går — mekaniskt efter majoritetsprincipen — en medelväg mellan de viktigaste hittills framkomna vetenskapliga textupplagorna: Tischendorfs (1869-98), Westcott-Horts (1881-95), Weiss' (1894-1905). Dessutom anförs v. Sodens upplaga (1902-13). Dessa textupplagor är i sin tur olika försök att med tillämpande av den profana klassiska filologins metod återvinna en så ursprunglig grekisk text som möjligt.

Före dem trycktes under mer än 300 år en nästan konstant grekisk text till Nya testamentet, i stort sett hämtad från relativt sena medeltidshandskrifter. Från denna text, som småningom kallades »textus receptus» (Termen är hämtad från inledningen till Elzevier-upplagan 1633: »Textum ergo habes, nunc ab omnibus receptum»). Den text har du alltså här, som nu är av alla antagen.), utgår alla svenska översättningar före »Gustaf V:s bibel», 1917.

Inom den engelskspråkiga världen lade man i allmänhet en annan, äldre men snarlik upplaga till grund för nytryck och översättningar, nämligen Stéphaneus' uppl. 1550.

Samme Stephanus (Robert Estienne) införde i sin upplaga 1551 versindelningen. Kapitelindelningen är äldre. Dess upphovsman är Stephan Langton (sedermera ärkebiskop av Canterbury, död 1228). Men redan i fornkyrkan indelades bibeltexten i smärre avsnitt. Olika sådana indelningar återfinns i våra förnämsta handskrifter till Nya testamentet. (Delvis är de angivna i Nestles inre marginal.)

Den första bok som trycktes enligt Gutenbergs uppfinning, d.v.s. med gjutna typer, var den s.k. Mazarins bibel (Första exemplaret fanns i kardinal Mazarins bibliotek!) eller Gutenbergs 42-

radiga bibel (1453-56). Den innehöll dock inte den grekiska texten till Nya testamentet, utan den latinska kyrkobibelns översättning, »versio vulgata».

De första tryckta upplagorna av det grekiska Nya testamentet var Froben-Erasmus' upplaga (färdig 1516) och den ståtliga Complutenserpolyglotten. (Den nytestamentliga delen var tryckt redan 1514 men utgavs först 1522. — Polyglott = flerspråkig [bibel]upplaga.)

I översiktighetens intresse ges på sid. 150 en schematisk framställning av de viktigaste bibeltrycken och översättningarna samt deras inbördes sammanhang.

Före boktryckarkonstens uppfinning vid mitten av 1400-talet fanns emellertid endast ett sätt att mångfaldiga böcker: genom avskrivning för hand. Under århundradenas lopp har väl detaljer i boktillverkningen växlat, men i princip var den tekniska proceduren densamma under medeltiden som på den tid, då Nya testamentets böcker först tillkom. Nu kan vi vinna en ganska detaljrik bild av hur böcker skrevs och avskrevs i länderna runt Medelhavet under antikens dagar, t.ex. århundradena omkring Kristi födelse. Därmed får vi också ett indirekt svar på frågan: Hur såg de första nytestamentliga skrifterna ut?

Kap. 2. Antikens böcker.

SKRIVMATERIAL.

Lertavlornas stora roll som skrivmaterial i Främre Orienten får inte glömmas. De användes huvudsakligen för kilskrift. För frågan om Nya testamentets böcker har de dock endast indirekt betydelse. (Boktitelns historia, bibliotekens registreringssystem, osv.)

Sten- och metallplattor användes för officiella inskrifter, statsdekret, lagar o.dyl.

Krukskärvor (óstraka) begagnades som röstsedlar (jfr ostracism) men även för smärre anteckningar o.dyl. Enstaka ostraka med bibelord har påträffats.

Tid	Nya Testamentets grekiska text		Översättningar	
	Textus Receptus	Modernare upplagor	Utländska	Svenska
1514–22	Complutenser-polyglotten			
1516	Erasmus' 1. uppl.			
1519	Erasmus' 2. uppl.			
1522	Erasmus' 3. uppl.		Luthers »september-bibel»	
1526				Thet Nya Testamentit på swensko
1534			Luthers helbibel	↓
1541				Gustaf Vasas bibel
1550–51	Stephanus-upplagor			↓
1611			Authorized version (England)	↓
1618				Gustaf II Adolfs bibel
1633	Elzeviers »textus receptus»			↓
1703				Karl XII:s bibel
1700-talet		Det vetenskapliga arbetet att återvinna Nya Testamentets ursprungliga grekiska text börjar: Bengel, Semler, Griesbach, - -		
1800-talet		Lachmann		
Omkr. 1850		Tischendorf		
1881		Westcott-Hort	Revised version (England)	
1883				Bibelkommissionens »normalupplaga»
Omkr. 1900	Textus receptus nytryckes alltmera sällan.	Weiss v. Soden		
		Nestle		
1917				Gustav V:s bibel

Även *bast* eller *näver* tycks ha varit skrivmaterial. Det är nämligen den ursprungliga betydelsen på det ord, *liber*, som sedermera blev den normala latinska beteckningen för bok.

Trätavlor (grek. *pínakes*, lat. *tábulae*) var under långa tider det vanliga skrivmaterialet för mera tillfälliga anteckningar, även för brev. I skolan spelade de samma roll som senare tiders griffeltavlor. Vanligen var de överdragna med vax («vaxtavlor»), vari man skrev med en metallgriffel (*stílus*). Vaxet kunde lätt slätas ut igen och tavlan användas på nytt. Ofta lades flera tavlor på varandra och bands samman längs ena sidan. De bildade då något som liknar en bok i modern betydelse, och benämndes på latin med ett ord, som egentligen betyder »ett stycke trä»: *caudex*, senare *códex*. *Codex* är också namnet på denna bokform. (Mer därom nedan under avsnittet »Bokformer».)

De viktigaste slagen av skrivmaterial vid bokframställning var emellertid papyrus, läder och pergament.

Papyrus (grek. *pápyros*, *byblos*, *bíblos* eller *chártes*; lat. *cháрта*) tillverkades av den egyptiska papyrusväxtens mærg, som skars i tunna strimlor, vilka breddes ut jämte varandra tills de bildade ett ark. Ett nytt lager lades vinkelrätt ovanpå. Det hela fuktades och fick torka under press. Därpå glättades bladen. — Resultatet blev ett utomordentligt skrivmaterial, dock ganska skört och känsligt för vatten. På grund härav är fynd utanför Egypten — med dess sand och torra klimat — sällsynta. De äldsta återfunna papyrerna är svåra att datera; i varje fall är de äldre än 2000 f.Kr. Papyrer med grekisk text kommer långt senare. Det äldsta fyndet stammar från omkr. 360 f.Kr. Under de första århundradena e.Kr. börjar papyrus få allvarlig konkurrens av pergament som bokmaterial. Vändpunkten i Egypten är 300-talet e.Kr. — annorstädes kanske tidigare. (Se nedan under avsnittet »Bokformer»!) Genom arabinvasionen vid mitten av 600-talet e.Kr. lamslogs den egyptiska papyrusexporten. Bruket av papyrus höll sig längst kvar i påvarnas kansli. Sista bullan på papyrus utsändes år 1057.

På papyrus, liksom på pergament, skrev man med snedskurna

vassrör, senare med fågelpennor. Bläcket var vanligen svart och av ypperlig kvalitet. Men även färgbläck förekom, oftast rött (jfr »rubrik»!)

Läder (hudar, diftérai) torde ha brukats som skrivmaterial överallt där boskapsskötsel förekom i större utsträckning. I Grekland var det dock redan på 600-talet f.Kr. utkonkurrerat av importerad papyrus. Däremot är läder känt som skrivmaterial under århundradena före Kristi födelse i det inre av Mindre Asien, i Palestina och framför allt i Persien.

Att Moseböckerna skrevs på läderrullar är känt åtminstone från tiden efter fångenskapen i Babel. Jfr t.ex. Neh. 8:1 ff. och Aristesabrevet § 3. I urkristen tid gällde regeln att endast skinn från rituellt rena djur fick användas för synagogans lagrullar.

Pergament (grek. vanligen endast »hudar», diftérai, senare också diftéra pergamené) skiljer sig från läder genom ett förfinad beredningssätt. Enligt antik tradition (Plinius d.ä.) är pergament en »uppfinning» i staden Pergamon omkr. 185 f.Kr., då den egyptiske konungen, Ptolemaíos, inställde exporten av papyrus till konung Eúmenes i Pergamon av rädsla för att biblioteket i Alexandria skulle bli överträffat av Pergamons nygrundade bibliotek. — Emellertid har arkeologiska fynd av pergament (från cirka 190 f.Kr. i Dura-Europos vid mellersta Eufrat) visat att själva tillverkningsmetoden var känd annorstädes och tidigare. Pergamon-traditionen åsyftar däremot troligen det systematiska användandet av pergament för litteratur. — Dock var detta endast en episod. Först framemot år 100 e.Kr. har vi uppgift om att pergament (och troligen i codex-form) användes för litterära verk, men t.o.m. då tycks det vara fråga om undantag från regeln. Däremot användes pergament för anteckningsböcker, conceptböcker o.dyl.

Pergament tillät radering. Stundom skrapades all skrift bort och pergamentarken användes för ny uppteckning. En sådan handskrift kallas palimpsést (av grek. »pålin», åter — och »psan», stryka, skrapa.) — I till nutiden bevarade palimpsester har man

på olika sätt sökt göra den undre, mer eller mindre utplånade texten läsbar, senast med hjälp av infraröd bestrålning.

Övergången från papyrus till pergament som skrivmaterial sammanfaller inte men är likväl förknippad med en viktig växling i fråga om bokformen, nämligen övergången från rulle till vår moderna bokform, d.v.s. codex. Detta kräver emellertid ett särskilt avsnitt.

BOKFORMER.

Rullen (grek. biblíon eller teúchos; lat. volúmen) är den klassiska bokformen. Hudarna syddes, pergament- och papyrusarken limmades ihop till långa räckor, som sedan rullades (eventuellt omkring en trästav). Vanligen skrev man endast på ena sidan — i fråga om papyrus den sida, där fibrerna gick vågrätt = recto-sidan. — Emellertid är dubbelsidigt skrivna rullar inte alltför ovanliga. En sådan rulle kallas »opistográf». I Hes. 2:9 f. och Upp. 5:1 är väl avsikten närmast att ge uttryck för det rika innehållet. Den vanligaste orsaken till att baksidan — verso-sidan — användes torde ha varit bristen på skrivmaterial, respektive det jämförelsevis höga priset. (Jfr palimpsest!)

Rullarnas längd varierade, men av praktiska skäl översteg den inte gärna 10 à 12 meter. Man skulle ju bekvämt kunna hålla rullen vid läsningen. Då fattades rullen nämligen med båda händerna, och allteftersom man läste, rullade man upp det lästa avsnittet med vänster hand och rullade fram ny text med höger. Man skrev alltså inte »på bredden» tvärs över rullen, inte heller i rullens *hela* längd utan i efter varandra följande kolumner.

Med en sådan anordning av texten var det naturligtvis mycket tidsödande att söka rätt på en passus t.ex. mitt inne i en rulle, ett förhållande som torde ha bidragit till antikens förkärlek för citat ur minnet.

Denna boktekniska detalj har en viss betydelse för förståelsen av Luk. 4:17. Om man öppnar en modern bok, d.v.s. en codex, kan man principiellt få upp vilken sida som helst. Om man däremot öppnar en rulle, kan man inte »finna» mer än en text, nämligen just

den kolumn som finns mellan den del av rullen som man fattar i vänstra handen och den man fattar i högra handen. Det vill i fråga om Luk. 4:17 säga att rullen var iordningställd för innevarande dags »predikotext», som alltså omfattade Jes. 61:1 f.

Codex: Förebilden är de sammanbundna trätavlor som tidigare beskrivits. I stället för trätavlor började man använda pergament-, respektive papyrus-ark, som lades på varandra, »lägg», och veks i mitten. Det var opraktiskt att göra häftena alltför tjocka. Vanligen omfattande de 8-12 dubbelvikta blad. Krävde texten större plats, bands flera häften samman i en *codex*. — Man skrev på arkens båda sidor.

För **litteratur** var rullen den klassiska bokformen. *Codex*-formen däremot användes för det praktiska livets böcker: anteckningshäften, kassaböcker o.dyl., i viss mån även för »pocket-books», d.v.s. klassikerutgåvor i litet format (Martialis I:2, XIV:184, 186, 190.). En sådan *codex* rymde ju mer text, ställde sig alltså billigare, och var — i pergament — avgjort mer slitstark än den vanliga litterära papyrusrullen.

Omkring eller strax efter år 100 e.Kr. torde de romerska lagböckerna ha omskrivits i pergament-codices. Orsakerna kan huvudsakligen ha varit två: Större motståndskraft mot nötning och lättheten att finna sökta lagrum.

Då vi i 2 Tim. 4:13 möter det latinska låneordet »membrána» har vi skäl att fråga oss, om detta ord möjligen är valt för att beteckna något som inte utan vidare uttrycks med det vanliga grekiska ordet »diftéra». Båda betyder »pergament», men det vill åtminstone synas som om »membrána» med förkärlek användes om pergament-codices, medan »diftéra» inte säger något om **bokformen**.

Man har i detta sammanhang även spekulerat över slutet av Markusevangeliet. Mark. 16:9-20 saknas i några av de allra äldsta textvittnena. I ett par handskrifter finns i stället en kortare avslutning. Den teorien har då framkastats att en ursprunglig avslutning har funnits men gått förlorad, kanske redan i det första (renskrivna) exemplaret av Markusevangeliet. De båda Markus-slut som före-

ligger i flertalet handskrifter, betraktas då som försök att ersätta det förlorade. Nu är det ju av tekniska skäl ganska osannolikt att det innersta av en rulle skulle förstöras, men rullen för övrigt bevaras. Däremot är det i en codex de första och sista bladen, som är mest utsatta för slitning. Därför har man velat tänka sig att det »första exemplaret» av Markusevangeliet skulle ha utgjorts av en codex. — Något som helst bevis har naturligtvis inte kunnat levereras. (Se C. C. Mc Cown: Codex and Roll in the New Test., i Harvard Theol. Rev. XXXIV, 1941, sid. 240.)

Härmed må nu förhålla sig hur som helst. De senaste årtiondenas fynd har emellertid framtingat den kanske överraskande slutsatsen att de urkristna församlingarna måste ha spelat en avgörande roll vid övergången från bokrulle till codex. Vår för de valde codexformen har knappast kunnat besvaras — trots flitiga gissningar — men att de gjorde det och därtill av allt att döma redan under första årh. e.Kr., det framgår fullständigt klart av gjorda fynd. Vad den icke-kristna litteraturen angår, blir övergången mera påtaglig först efter kristendomens seger under 300-talet.

Judarna däremot skärper motsättningen och i Mischna (Jad. 4,5) fastslås läder- eller pergamentrulle som den enda legitima bokformen för »lagen», torá, vid synagogans gudstjänstbruk.

SKRIFTEN.

Man skrev i antiken praktiskt taget utan interpunktion och utan orddelning, s.k. *scriptio continua*. Bokstavstyperna växlar naturligtvis individuellt i någon mån. Särskilt gäller detta för privata skriftalster. Kansliernas yrkesskrivare visar däremot prov på förvånande enhetlig »skolstil». Denna växlar högst obetydligt från person till person. Desto tydligare är skiftningarna mellan olika tider. Med hjälp av daterade aktstycken har man därför kunnat tidfästa odaterade dokument med ledning av handstilen, *beträffande vissa papyrustexter* t.o.m. på några tiotal år när. Vid *privata* avskrifter av hednisk eller kristen litteratur är denna dateringsmöjlighet självfallet betydligt osäkrare.

Det hittills sagda gäller detaljer. Med ledning av skriftens stora huvudtyper har man sedan gammalt brukat följande indelning:

I. Stilar som används på papyri («stora alfabetet», ofta kursivt skrivet).

II. Stilar som används i pergamenthandskrifter.

A. Majuskler («stora alfabetet»), som indelas i Kapitåler (= sten-stilen med kantiga bokstavstyper) och Uncialer (= bok-skriften med rundade typer).

B. Minuskler («lilla alfabetet»), ofta kursivt skrivet.

I kursivskriften förbinds bokstäverna sinsemellan med olika »ligaturer» (jfr vår skrivstil) och ändrar därigenom delvis form. Minuskelskriften har utbildats ur (kursiv) majuskelskrift. Övergången sker — inom det grekiska alfabetet — under 800-talet e.Kr. (I latinska alfabetet avsevärt tidigare.)

För Nya testamentets vidkommande har vi troligen att räkna med kursiv majuskelskrift under de första århundradena (Se G. Rudberg i *Eranos* XV, 1915: s. 58 ff.), från 300-talet uncialskrift och från 8/900-talen minuskelskrift.

Då det emellertid är uppenbart sammanhang mellan papyrus- och pergamentstilarna, har skriftforskarna, paleograferna, på sistone sökt införa en ny uppdelning som ger bättre rättvisa åt fakta:

A. Inskrifternas officiella stil.

B. Bok-stilen: 1. uncialer, 2. minuskler.

C. Privatdokumentens stil.

D. Kansliernas skrivstil.

E. Snabbskriften (antikens stenografi).

Även vid denna indelning måste man dock räkna med en viss inbördes påverkan mellan grupperna. — För övrigt har detta indelningssystem knappast hunnit slå igenom.

HUR AVSKREVS BÖCKER?

Av flera skäl kan man skilja mellan å ena sidan privatavskrifter och å den andra yrkesmässig masskopiering. Båda typer av mångfaldigande har naturligtvis funnits parallellt. Under de första århundradena torde Nya testamentets skrifter i huvudsak ha kopierats privat, men fr.o.m. 300-talet har man dessutom att räkna med mera yrkesmässig tillverkning av handskrifter, innehållande Nya testamentet eller delar därav.

Vid övergången till medeltiden upphörde i stort sett antikens handel med handskrifter, men den levde upp igen med den begynnande humanismen under 1200-talet, då verkliga handskriftsfabriker uppstod, först i Italien, senare även norr om Alpena, främst i Frankrike och Tyskland.

Vem det nu var som företog sig att göra en avskrift — antingen privatman eller professionell skrivare — i regel lade han ett exemplar av den text han ville kopiera framför sig (detta exemplar kallas därför »förlaga»), läste så och skrev av förlagans text i sitt nya exemplar. (Även masskopiering efter diktamen förekom i antiken, men knappast i den utsträckning somliga velat göra gällande.) Människan är emellertid ett ofullkomligt väsen, och även vid stor noggrannhet måste fel uppkomma. Därför behövde varje exemplar »korrekturläsas». I skrifvarstugorna ombesörjdes detta av en särskild »corrector» (grek. diorthotés). Men inte ens så kunde alla fel uteslutas. En översikt över några av de vanligaste felen i handskrifter kan därför vara befogad.

NÅGRA FELTYPER.

I. Ofrivilliga förändringar:

Om man söker psykologiskt förstå själva den akt som kopieringen utgör, kan man särskilja fyra moment: Man läser texten i förlagan (1.), behåller den i minnet (2.), dikterar (tyst) för sig själv (3.) och skriver slutligen ner texten i kopian (4.). Till vart och ett av dessa moment knyter sig möjligheter till ofrivilliga förändringar av texten:

1) Vid läsning av förlagan.

Läsningen försvårades av bristen på interpunktion och ord-delning. När man så småningom började särskilja orden, uppstod ibland svårlosta problem: Skulle SOKRATESVARENVIS betyda »Sokrates var envis» eller »Sokrates var en vis»? — Sade Jesus i Mark. 10:40 »... platsen på min högra sida och platsen på min vänstra är det inte min sak att ge bort, *de platserna skall tillfalla dem som de är beredda för*» eller »... utan de är beredda åt andra»? D.v.s. skall ΑΛΛΟΙΧΤΟΙΜΑCΤΑΙ uppdelas i tre ord: ἄλλ' οἷς ἠτοιμάσται eller endast i två: ἄλλοις ἠτοιμάσται?

Otydlig handstil, fuktfläckar, maskhål o.dyl. i förlagan kunde spela läsaren-avskrivaren fula spratt. Stundom kunde ganska lustiga fel uppstå. I en profangrekisk text möter man den förbryllande uppgiften, att en av onyttigt arbete svårt plågad man kallas »skyfos» (σκύφος). Detta ord betyder »ett stort lerkärl» och ger inte mening i sammanhanget. Mannens namn var i själva verket Sísyfos. Felet har uppkommit därigenom att bokstäverna »i» och »s» ha lästs ihop till en bokstav »k»: CICYΦOC har lästs CKYΦOC — Ett sådant fel är väl begripligt i en majuskelhandskrift, men också endast där. Likaså förväxlas ofta A:L:D:N (A·A·Δ·N) LL:M (ΛΛ·M) och P:T:G (Π·Τ·Γ). Exempel ur Nya testamentet: I Rom. 6:5 växlar handskrifterna mellan ΑΛΛΑ (det ord som i sv. övers. återges med »så») och ΑΜΑ (»tillika»). I 2 Pet. 2:13 mellan ΑΠΑΤΑΙC (sv. ö. »njutningar») och ΑΓΑΠΑΙC (»kärleksmåltider», »församlingsmåltider»).

I minuskelhandskrifterna är det andra bokstäver eller bokstavsgrupper som förväxlas: »st» skrevs t.ex. ihop så att det kunde förväxlas med enbart »t»: Över huvud är vid minusklernas kursivskrift möjligheterna till felläsning talrika. För Nya testamentets text spelar detta dock mindre roll, då antalet bevarade äldre handskrifter med uncialskrift är jämförelsevis stort.

En grupp fel som bör omnämnas i detta sammanhang beror på misstolkning av förkortningar i förlagan. I 1 Tim. 3:16 växlar handskrifterna mellan »Han som (blev uppenbarad ...)» och »Gud

(som blev uppenbarad ...)», d.v.s. mellan $OC (= \omicron\varsigma)$ och $\Theta C (= \theta\epsilon\acute{o}\varsigma)$

I äldre sv. övers. lyder slutet av Rom. 12:11 »skicken eder efter tiden» ($\kappa\alpha\iota\rho\tilde{\omega}$ δουλεύοντες) medan 1917 års övers. har »tjänen Herren» ($\kappa\upsilon\rho\acute{\iota}\omega$ δουλεύοντες) Man har velat förstå handskrifternas olika läsning som beroende på en sammanblandning av två förkortningar: $KP\Omega = \kappa\alpha\iota\rho\tilde{\omega}$; $K\Omega = \kappa\upsilon\rho\acute{\iota}\omega$.

Ett »n» efter vokal tecknades ofta såsom ett (nasal)streck över vokalen. Häri kan man finna förklaringen till handskrifternas vacklan i Upp. 12:18 mellan $ECTA\Theta H (= \acute{\epsilon}\sigma\tau\acute{\alpha}\theta\eta) =$ »han (draken) ställde sig» och $ECTA\Theta\bar{H}$ [med streck över H] ($= \acute{\epsilon}\sigma\tau\acute{\alpha}\theta\eta\nu) =$ »jag ställde mig».

Nachmanson anför in sin bok om Nya testamentets yttre historia (sid. 22) ett komiskt exempel från latinet. I Livius X,31,4 berättas det att consul Q. Fabius tagit ett antal fångar, vilka senare återköptes för vardera »aeris coctis decem» = »tio kokade kopparmynt». Det kan ju knappast vara riktigt. I någon förlaga torde det ha stått $AERISCCC^{is}X (=$ för vardera 310 kopparmynt), vilket av någon anledning varit ottydligt och därför lästs och avskrivits som $AERISCOctisX$.

2) Vid det lästas kvarhållande i minnet

kunde också ofrivilliga förändringar av texten uppstå. Det är här visserligen endast fråga om någon eller några sekunders »minne», men det har dock hänt att avskrivaren kvarhållit texten dåligt, kanske på grund av trötthet, distraktion eller därför att han sökt fånga för mycket i varje ögonkast. Utan tvekan är det en mycket stor del av de »mekaniska felen» i handskrifterna som tillkommit på detta sätt, men att i det enskilda fallet avgöra, om ett sådant minnesfel föreligger eller inte, är ganska svårt. Lättare blir bedömningen, när man kan spåra inflytande av (omedvetna) psykologiska faktorer, såsom när en medeltida munk (monastér) skriver »moné» i st.f. »nomé».

Som trötthetsföreteelse kan man anse ett par handskrifters meningslösa variant till Rom. 3:20 b, »Genom lagen ges insikt

om synd.» = διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας. Cod. G och F läser i st.f. nominativen ἐπίγνωσις genitivformen ἐπιγνώσεως troligen därför att orden före och efter står i genitiv. (Nestles apparat upptar inte denna avvikelse.)

När en skrivare efter att ha kopierat några ord åter lyfter blicken till förlagan, händer det att han i minnet endast har kvar det sista ordet eller den sista stavelsen. När då samma ord (stavelse) möter t.ex. något längre ned i texten, fångar han kanske detta senare och fortsätter sin avskrift där, varigenom det mellanliggande partiet faller bort. Det blir en »lacún», en lucka, på grund av »homoioteleuton» (likartat slut). — Detta är ju en alldaglig företeelse, som var och en känner till av egen erfarenhet. — Ett dubbelt exempel uppvisar codex Sinaiticus, som i Joh. 3:20 f. utelämnar de grekiska ord vilkas svenska motsvarigheter här står inom parentes: »Var och en som gör det onda hatar *ljuset* (och kommer inte till *ljuset*), *för att* (hans gärningar inte skall avslöjas. Men den som lyder sanningen, kommer till *ljuset, för att*) det skall bli uppenbart att hans gärningar är gjorda i Gud.»

Den sakliga innebörden har ju blivit helt förvanskad, och självklart är det fråga om ett rent mekaniskt fel. Nestles apparat upptar inte heller denna läsning.

Sådana fel kan ibland inräknas under rubriken »haplografi», enkelskrivning. Motsatsen kallas dubbelskrivning, »dittografi». Mest förrädiskt är det, när dessa haplo- och dittografier träffar enstaka bokstäver. Visserligen hör de då — psykologiskt sett — närmast in under nästa moment, men ett exempel må lämnas här. I Hebr. 7:1 har alla de majuskelhandskrifter som brukar benämnas »de bästa», den grammatiskt nästan omöjliga konstruktionen med relativpronomen (ὅς συναυτήσας), medan den språkligt riktiga läsarten med bestämd artikel (ὁ συναυτήσας) bara finns i några i vanliga fall mindrevärda handskrifter. Dock torde *det* vara den ursprungliga läsarten. Den har också fått stöd genom papyrusfynd (P⁴⁶). Relativpronomet torde ha tillkommit genom dubbelskrivning av det »s», varmed nästa ord

börjar. (I översättning kommer skillnaden mellan läsarterna knappast till synes.)

I Upp. 11:11 b tycks det vara i det närmaste omöjligt att avgöra om det är fråga om en haplo- eller dittografi, d.v.s. om ἔπεσεν eller ἐπέπεσεν är det ursprungliga. Båda ger samma mening: »(och en stor fruktan) föll över (dem som såg dem)».

3) *Vid själv-diktamen.*

Detta moment är kanske det minst uppmärksammade, och dock torde här den största mängden fel ha uppkommit, framförallt de fel som hör samman med »itacismen».

Vanligen anses de itacistiska felen bevisa att avskrivning efter yttre diktamen, alltså utan att avskrivaren själv ser förlagans text, var en vanlig metod vid mångfaldigande av texter. Härtill kan genmålans att hade denna metod praktiserats i någon större utsträckning, hade antalet fel i våra handskrifter säkerligen varit långt större än det faktiskt är.

Med »itacism» i vidsträckt bemärkelse menas den företeelsen att under århundradena närmast före och omkring vår tideräknings början en hel rad ljud som förut varit klart skilda åt, kom att övergå i varandra och — huvudsakligen — uttalas »i». Som »i» uttalades alltså: i, y, [långt] e, diftongerna ei och oi; som »e» (och småningom »i») uttalades: e och ai. Vidare förlore man känslan för skillnaden mellan lång och kort vokal, vilket gjorde att »o méga» och »o mikrón» sammanföll i uttalet.

Sålunda skilde man — i uttalet — inte på sådana ord som ἡμεῖς (vi) och ὑμεῖς (ni), ἴδε (se!) och εἰ δέ (men om), ἕτερος (annan) och ἑταῖρος (kamrat). Vad dylikt betyder för rättstavningen förstår var och en som i skolan mer eller mindre mödosamt fått lära sig svenskans olika sätt att teckna exempelvis j-ljudet eller sj-ljudet.

Upp. 13:16 lyder i sv. övers.: »Och det tvingar alla, både små och stora, rika och fattiga, fria och slavar, att ta emot ett märke på högra handen eller på pannan ...». Enligt några hand-

skrifters läsning borde man i st. översätta: »Och det (= det andra vilddjuret) åstadkommer att det (= det första vilddjurets bild; se v. 14 f.) ger alla, ... ett märke på högra handen eller på pannan ...» Det i den grekiska texten som åstadkommer skillnaden är växlingen mellan $\delta\tilde{\omega}\sigma\iota\nu$ och $\delta\tilde{\omega}\sigma\epsilon\iota$. Om man stavar den senare formen »itacistiskt» och tecknar »n» i den förra med nasalstreck, blir skillnaden mellan formen obetydlig, i uncial-skrift denna: $\Delta\Omega C\bar{I}$ [med nasalstreck över I] och $\Delta\Omega CI$.

Korta exempel på ovan nämnda haplo- och dittografi torde även bero på »slarvigt uttal» vid den tysta självdiktamen. Kort sagt: alla former av uttalsfel avspeglas i ortografien.

4) Vid nedskrivandet.

Vid själva nedskrivandet har man slutligen att räkna med att en del mekaniska fel uppkommit. De behöver inte särskilt exemplifieras. Att »handen vägrar att följa tanken» är lika vanligt nu, som det var i antiken.

Innan vi lämnar de ofrivilliga, »mekaniska» textändringarna, bör emellertid ett par ord sägas om de s.k. »*glossorna*». Dessas tillkomst kan man tänka sig så: Ett eller flera ord som överhoppats vid avskrivningen, skrevs ibland till av skrivaren själv eller av en corrector på någon ledig plats, »i marginalen» brukar man säga. När handskriften i fråga i sin tur blev förlaga för en ny kopia, hände det att »orden i marginalen» infogades på fel plats — vilket inte alltid behövde ge en orimlig text till resultat. Eller — ett annat fall — marginalanteckningen kunde vara en (kort) förklaring, en reflektion över texten el.dyl. En avskrivare tog den emellertid för att vara en utelämnad och senare tillfogad del av själva texten och införde tillägget i denna.

Sådant har bevisligen förekommit — dock inte tillnärmelsevis i den utsträckning vissa filologer velat göra gällande. Dessutom bör man betänka att det först var codex-formen som gav plats för marginalanteckningar i större skala. Så länge boken hade rullform, var avståndet mellan spalterna i regel alltför litet

och utrymmena över och under spalterna föga tjänliga för detta ändamål.

II. Avsiktliga förändringar.

I många fall kan det vara en smaksak om man vill beteckna en variant såsom mekaniskt fel eller som avsiktig ändring. När man t.ex. finner ordet »kristna» (Apg. 11:26; 26:28; 1 Petr. 4:16) grek.: »christianoí», stavat »chrestianoí», *kan* det vara ett mekaniskt itacistiskt fel, men det *torde* vara en avsiktig anspelning på adjektivet »chrestós» (»duglig», »ädel»). Jämför ordleken om Onesimus (»den gagnelige») i Filemon v 11: Han var »förr áchrestos ... men nu eúchrestos ...», d.v.s. »förr onyttig ... men nu mycket nyttig ...», men med itacistiskt uttal även: »förr icke-kristen ... men nu god kristen ...».

Ett annat fall är den till synes itacistiska stavningen »kámilos» i st.f. »kámelos» i ordet om kamelen och nålsögat. Men då »kámilos» har betydelsen »tjockt rep», »tross», *torde* ändringen få rubriceras såsom avsiktig.

På gränsen mellan avsiktliga och oavsiktliga förändringar står väl också det stora antalet »harmoniserade» läsarter, framför allt i evangelierna. (Oavsiktliga, därför att de *kan* vara minnesfel — enligt I:2 ovan — av en avskrivare, som har en minnesbild av ordalydelsen i ett annat evangelium eller i en evangelieharmoni.) Där samma berättelse förekommer i två eller flera evangelier, tenderar nämligen flertalet handskrifter mot bruk av samma ord och uttryckssätt, även då det av andra handskrifers vittnesbörd är uppenbart att de olika evangelieskrifterna från början haft olika formuleringar. (En rad sådana av »parallellställen» påverkade läsarter har i Nestles kritiska apparat utmärkts med ett framförställt »p».)

Ett par exempel:

Matt. 5:44 har i flera handskrifter en fylligare text än den som återfinns hos Nestle och i sv. översättningen — uppenbarligen under påverkan av Luk. 6:27 f.

Matt. 5:44.: »Jag säger er: Älska era ovänner, och be för dem som förföljer er.»

Luk. 6:27: »Men till er som lyssnar säger jag: Älska era fiender och gör gott mot dem som hatar er. Välsigna dem som förbannar er och be för dem som förorättar er.»

Matt. 5:44 enligt somliga handskrifter (Se Nestles apparat!): »Men jag säger er: Älska era fiender, välsigna dem som förbannar er, gör gott mot dem som hatar er och be för dem som förorättar och förföljer er.»

Matt. 17:21, »Detta slag kan inte drivas ut genom något annat än bön och fasta», saknas i bl.a. handskrifterna B, **S**, **Θ** liksom i en del gamla översättningar och har möjligen kommit in i Matteus-texten från Mark. 9:29.

Förutom dylika harmoniseringar har tendentiösa ändringar i texten av i huvudsak två helt olika typer förekommit, nämligen dels språkliga korrigeringar, dels ändringar av historiska eller dogmatiska skäl.

De *språkliga korrigeringarna* går vanligen i riktning mot större klarhet, mera vanliga ordformer eller ord (utbyte mot synonymmer) samt mot en »riktigare», modernare eller enklare syntax. Att här i praktiken avgöra vilken läsart som är den ursprungliga, *kan* vara omöjligt och förutsätter oftast noggranna detaljstudier av språkbruket. Några enkla exempel:

De tre orden i sv. övers. till Fil. 1:14 »predika Guds ord», motsvarar i Nestles grekiska text: τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λαλεῖν. Till detta ställe finns fyra varianter:

τὸν λόγον λαλεῖν (»predika ordet»),

τὸν λόγον [τοῦ] κυρίου λαλεῖν (»predika Herrens ord»),

τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λαλεῖν (»predika Guds ord»),

τὸν λόγον λαλεῖν τοῦ θεοῦ (»predika Guds ord»).

Genitivattributets olika form och placering tyder på att det är fråga om ett sekundärt (men sakligt riktigt!) förtydligande tillägg till det i Nya testamentet ovanliga uttrycket τὸν λόγον λαλεῖν.

I Rom. 15:31 förekommer *διακονία* i den något ovanliga betydelsen »understöd (sändning)» och är i några handskrifter ersatt med det vanligare ordet *δωροφορία*.

I 1 Kor. 9:9 vacklar handskrifterna mellan verben *κημοῦν* och *φιμοῦν*, båda med betydelsen »sätta munkorg på».

En syntaktisk ändring kan studeras i partiet om den s.k. guldsmeden Demetrius i Efesus (Apg. 19:24 f.). Nestles text kan översättas så: »Ty en person vid namn Demetrius, silversmed, görande Artemistempel av silver, skaffade (konst)hantverkarna icke ringa vinning, vilka han samlade tillika med de arbetare som sysslade med samma sak, och sade: ...» — Den s.k. västliga texten (se nedan sid. 173) i codex Bezae-Cantabrigiensis läser i st.: »Ty det fanns en silversmed Demetrius, görande Artemistempel av silver, vilken skaffade (konst)hantverkarna inte ringa vinning. Denne samlade de hantverkare, som sysslade med samma sak, och sade till dem: ...» — Den senare formuleringen bör rimligen bedömas som en avsiktlig språklig förenkling.

De av historiska eller dogmatiska skäl vidtagna textändringar som numera med någorlunda visshet kan påvisas, torde inte vara särskilt många. Men under de första århundradenas strider mellan kyrkofäder och gnostiker utgjorde beskyllningen att ha företagit sådana medvetna ändringar i texterna ett ständigt återkommande invektiv.

Som exempel på ställen där man åtminstone har orsak att fråga sig, om inte en viss läsart beror på en avsiktlig ändring av en »stötande» text, kan nämnas Matt. 24:36 och Joh. 7:8-10.

Matt. 24:36. »Men om den dagen och den stunden vet ingen något, inte himlens änglar, inte ens Sonen, ingen utom Fadern.» — Här utelämnas orden »inte Sonen» av flera handskrifter (likasom av sv. övers. [1917]). Orden finns dock i parallellstället Mark. 13:32.

Joh. 7:8-10. »(Jesus sade:) Gå ni upp till högtiden. Jag går inte (resp. inte ännu) upp till den här högtiden, eftersom min tid ännu inte är inne. ... När hans bröder hade gått upp till högtiden,

gick också han dit ...» — Är i vers 8 läsarten »jag går inte upp» den ursprungliga, vilket i och för sig inte är säkert, så torde den andra läsarten, »jag går ännu inte upp», vara en avsiktlig ändring för att undgå anstöt vid jämförelse med vers 10.

I fråga om en del varianter — det må avslutningsvis framhållas — har den teorin framställts att det skulle vara fråga om författarens egna alternativa formuleringar, exempelvis i avsikt att (efter semitisk modell) uppnå rikare nyansering. Är detta riktigt, blir givetvis den gängse textkritiska frågan efter ~~den~~ ursprungliga läsarten (singularis!) absurd och leder vilse. Detta problem kräver emellertid en närmare utredning och måste därför i detta sammanhang förbigås.

Nu tycks det kanske någon vara ett hopplöst företag att ur mängden av varianter återvinna Nya testamentets ursprungliga gestalt. Så är emellertid ingalunda fallet, vilket blir tydligt när man betänker följande fakta:

1) Av litterära texter från antiken har Nya (och Gamla) testamentet den utan tvekan rikaste handskriftstraditionen. Medan det exempelvis för Platons skrifter ligger cirka 1300 år mellan avfattningstiden och de äldsta till oss bevarade handskrifterna (några brottstycken på papyri oräknade), är stora delar av Nya testamentet kända för oss i handskrifter som skrivits 150 år eller mindre (i ett fall kanske endast 10 à 15 år; se nedan!) efter respektive skrifters tillkomst.

2) Vidare är det inte bara så, som ofta framhållits, att huvudmassan av textfeLEN i de nytestamentliga handskrifterna är utan egentlig betydelse för sakinnehållet (jfr exemplen ovan!),

3) utan man kan t.o.m. med stor visshet utgå ifrån att intet av den ursprungliga nytestamentliga texten gått förlorad. De »rikliga» formuleringarna finns nämligen bevarade bland de traderade läsarterna. Härom skriver J. Sundwall i Nya Testamentets urtext, Åbo 1946, (s. 58 f.): »... De nya fyndens stora betydelse ligger däri att de ha bevisat den nytestamentliga textens tillför-

litlighet såtillvida som de hittills bekanta handskrifterna jämte de gamla översättningarna och kyrkofädernas citat tillsammans innehålla alla väsentliga drag hos den nytestamentliga texttraditionen, till och med in i detaljer. ... Men det avgörande är dock vissheten, att det inom denna nästan nedtryckande massa {varianter} finnes bevarat också allt som är äkta från urtexten och som det således gäller att taga reda på.»

Detta är den nytestamentliga textforskningens huvuduppgift. Innan jag i kapitel 4 försöker ge några antydningar om dess metod, bör vi emellertid ägna någon uppmärksamhet åt de förhållanden under vilka den nytestamentliga texten överlämnats, traderats, till oss, alltså dess **traditions**historia.

Kap. 3. På nytt framåt i historien.

Redan mycket tidigt började ansvarskännande kyrkomän klaga över det tillstånd vari de kristnas heliga skrifter befann sig. Under förra hälften av 200-talet skriver t.ex. Origenes att avvikelserna handskrifterna emellan blivit stora, dels på grund av avskrivarnas vårdslöshet, respektive allt för stora dristighet i att »korrigera» texten, dels därför att somliga på fri hand utelämnat textpartier eller gjort tillägg. (Jfr In Matth. T. XV, 14.)

Origenes ger med dessa ord en träffande beskrivning av vad som numera brukar kallas »vulgär-texter». Motsatsen till vulgär-text är antingen en »ren» texttradition, där avskrifterna alltifrån originalet gjorts med största möjliga noggrannhet och trohet mot förlagan, eller en recension, d.v.s. en textutgåva som inte är en direkt avskrift av en förlaga, utan grundar sig på en jämförelse mellan ett större eller mindre antal handskrifter och erbjuder ett urval av dessas läsarter. Någon »ren» tradition av Nya testamentets text fanns inte längre i fornkyrkan. Alltså försökte man med recensionsförfarande. (De nytestamentliga författarnas »originalmanuskript» tycks ha gått förlorade tidigt. Åtminstone saknar man spår av dem redan på 200-talet.)

Med ledning av uppgifter hos en del kyrkofäder, jämförda med de vittnesbörd bevarade texter avger, har man slutit sig till att man i de olika kyrkoprovinserna föranstaltat om »bibelkommissioner» för att skaffa församlingarna en enhetlig bibeltext. De ledande principerna för detta arbete känner vi endast bristfälligt, men de tycks ha växlat så att man inom vissa områden eftersträvat ett lättflytande »modernt» språk — utan att därför våldföra sig på textens innehåll — medan man på andra håll hade förkärlek för korta, pregnanta uttryck och vändningar, eller — i ett tredje fall — strävade att nå tillbaka till möjligast ursprungliga textform. Vid bedömandet av dessa recensioners val av läsarter måste man hålla i minnet, att man på den tid då arbetet gjordes hade tillgång till betydligt fler gamla (och goda?) handskrifter än vad vi i modern tid någonsin kan hoppas återfinna.

Genom detta recensionsarbete skapades, i stället för en mångfald individuella texter, ett litet antal »auktoriserade» texttyper. Från dem utgick så nya serier av avskrifter. Då kristendomen började vinna en erkänd ställning — ett förhållande som för det kristna livet väl inte var enbart av godo — kunde ett stort antal avskrifter i lugn och ro kontrolleras efter respektive kyrkoprovinsers »rikslikare». De mekaniska avskrivningsfelen uteslöts inte helt härigenom, men antalet verkliga, innehållsliga varianter minskade högst betydligt. — Naturligtvis uppstod även korsningar av olika texttyper.

Det var emellertid en ganska sen recension, påbörjad 300-350, som kom att bli den dominerande i den grekiska kyrkan under medeltiden. Den har kallats »bysantinsk rikstext» eller helt enkelt »den allmänna (koiné) texten», (i Nestles upplaga betecknad \mathfrak{K}). Tyvärr var den en av de standardiserade texter som avvek mest från vad som torde ha varit den ursprungliga texten. Vid nya tidens början utvidgades dess spridningsområde till västerlandet. Koiné-texten kom nämligen att ligga till grund för de första tryckta upplagorna av Nya testamentet. Med en viss för-

enkling kan man därför säga att »textus receptus» är tryckt koiné-text.

När man efter hand — under 1600-talet — började studera de äldsta då kända handskrifterna till Nya testamentet, upptäckte man emellertid att dessa avvek betydligt från textus receptus, väl inte i huvudinnehållet men så mycket mer i detaljer. Ända fram emot 1800-talets mitt nöjde man sig dock med att trycka den vanliga texten och förse den med en fortlöpande »kritisk apparat», där man vers för vers angav ett antal handskrifters avvikande läsning (*váriæ lectiões*). Samtidigt började man systematiskt samla gamla handskrifter och förse dem med fortlöpande beteckning. Banbrytande blev härvid J. J. Wettstein (1750-talet), vars system — med vissa modifikationer — alltjämt används.

Den förste som tog det avgörande steget att överge textus receptus och i stället — med hjälp av de äldsta handskrifterna, gamla översättningar, nytestamentliga citat hos kyrkofäder o.s.v. — rekonstruera en så ursprunglig text som möjligt, var den tyske filologen C. Lachmann (1840-talet).

Efter samma linje som Lachmann, om än med mera utvecklad metod, har sedermera alla arbetat som gjort vetenskapliga textutgåvor av Nya testamentet. De viktigaste forskarnamnen inom detta område är redan nämnda: Tischendorf, Westcott och Hort, Weiss, v. Soden. Resultaten av dessas forskningar redovisas i koncentrerad form hos Nestle. Men arbetet fortsätter. En ny vetenskaplig upplaga, som tar vederbörlig hänsyn till det senaste halvseklets fynd och forskningar, är ett första rangens önskemål. Försök har gjorts, men intet har visat sig helt tillfredsställande. Viktigast är Oxford-editionen av Nya testamentet, varav hittills två evangelieskrifter (Mark. och Matt.) utkommit. Efter andra världskriget har arbetets fortsättning övertagits av en brittisk-amerikansk kommitté.

Lachmanns principer blev emellertid inte bara vägledande för textutgivarna. De ledde även till ett intensivt arbete att uppsöka gamla handskrifter och göra dem tillgängliga för forsk-

ning. Det klassiska exemplet på dylikt arbete är Tischendorfs fynd och förvärv av en 300-talshandskrift till hela den grekiska bibeln (Gamla testamentet i LXX:s, d.v.s. Septuagintas, översättning + Nya testamentet) i Katarinaklostret på Sinai.

Men inte endast pergamenthandskrifter lämnar material till våra dagars texteditioner av Nya testamentet. Man samlar och studerar även gamla lectionarier (d.v.s. kyrkliga böcker med stycken ur Bibeln, avsedda att föreläsas vid gudstjänsterna, alltså ungefär evangelieböcker), vidare amuletter (med bibelspråk), nytestamentliga citat hos kyrkofäderna och framför allt papyrer, varav många är betydligt äldre än de äldsta bevarade pergamenthandskrifterna till Nya testamentet. För övrigt kan man lugnt påstå att papyrusforskningen revolutionerat bibeltextvetenskapen, och det på två sätt: dels genom att lämna ökat material till förståelsen av det språk varpå Nya testamentet är skrivet, koiné-grekiskan (inte att förväxla med ovan omnämnda **texttyp**: koiné-texten!), dels genom direkta fynd av bibeltexter. De mest ryktbara av dessa är:

1) Chester Beattys bibliska papyrer, tillsammans omfattande stora delar av Gamla och Nya testamenten på grekiska (+ slutet av första Henoksboken på grekiska och en fornkristen homilia).

2) Rylands Johannesfragment (Joh. 18:31-33 + 37-38), den äldsta nytestamentliga papyrus som hittills påträffats, daterad till omkring eller omedelbart efter år 100. (Se härom Erevna 1948:2-3, sid. 120, [Böcker... The Bibl. Archeol... , slutet] och 1948:4, sid. 148-151 [Papyrusfynd bevisar...])

Av utomordentligt stor betydelse för textvetenskapen är även de s.k. Egerton-papyrerna — trots att de inte innehåller texter ur Nya testamentet — framförallt nr 2, kallat »Fragment av ett okänt evangelium». (Se vidare H. Odebergs anmälan i Svensk teologisk kvartalskrift 1935, s. 204-208.)

Så kan — skissartat — det material presenteras, varmed textutgivaren har att arbeta. Men enligt vilka metoder går han tillväga? En antydan härom kan ges i nästa kapitel.

Kap. 4. Den nytestamentliga textkritikens metod och målsättning.

Vid texter som traderats i en enda eller ett fåtal handskrifter, händer det inte sällan att utgivaren finner partier som ger i sammanhanget felaktig mening eller ingen mening alls, De är »korrumperade». Han nödgas då antingen med ett † (crux) ange detta förhållande eller försöka förbättra, »emendera» texten. Ibland kan en sådan gissning, »konjektur», träffa det rätta eller komma det mycket nära. Sannolikheten härför är dock inte överdrivet stor. När det är fråga om en så rikt och väl traderad text som Nya testamentets, måste konjekturer *metodiskt* spela en så obetydlig roll att vi kan bortse från dem. Den vanliga uppgift som textutgivaren ställs inför, är att träffa ett val mellan två eller flera läsarter, som erbjuds av olika textvittnen. Man brukar då tala om *yttre* och *inre* skäl för eller emot en viss läsart. Vid *yttre kritik* frågar man efter läsartens stöd i handskrifter, översättningar och citat. Vid *inre kritik* beaktas frågor som dessa: Vilken läsart ger bäst mening i sammanhanget? — Kan någon eller några läsarter osökt förklaras ur en annan, d.v.s. såsom medveten eller omedveten förändring av denna? O.s.v.

Yttre och inre kritik måste nödvändigt komplettera varandra. Avgörandet bör fällas på inre grunder. Men då inre kritik alltid lämnar ganska stort spelrum för subjektiva meningar, har man med så mycket större iver sökt bestämma objektiva regler för den yttre kritiken, närmare bestämt för bedömandet av de olika textvittnenas värde. Av de ovan nämnda 1800-talsutgivarna var det engelsmännen Westcott–Hort, som lade ned det mesta arbetet på detta. Samtliga var dock ense om de grundläggande principerna, nämligen

- 1) att handskrifter skall »vägas, inte räknas» (det vill i praktiken säga att det lilla antalet gamla handskrifter avgjort ställdes framför de många senare handskrifterna);
- 2) att handskrifter kan sammanföras i grupper, »familjer», på grund av inre likheter;

- 3) att de läsarter i allmänhet är att föredra som
- a) är språkligt eller sakligt svårare — framför de lättare,
 - b) är kortare — framför de längre,
 - c) skiljer sig från parallellställets uttryckssätt — framför dem som visar harmoniserande tendenser.

Med stöd av sådana principer menade sig nämnda textutgivare ha funnit att man kunde återvinna en i det närmaste ursprunglig text genom att i första hand bygga på vad Westcott–Hort kallade den »neutrala» handskriftsfamiljen, främst representerad av två handskrifter med mycket likartad text, nämligen codex Sinaiticus och codex Vaticanus. Härvid visade Tischendorf markerad förkärlek för den av honom funna Sinaiticus, medan Westcott – Hort lika avgjort följde Vaticanus.

Har dessa teorier stått sig för en fortsatt forskning? Svar: Ja och nej. De ärevärdiga pergamentcodexerna Sinaiticus och Vaticanus står fortfarande högt i aktning. Men både den mekaniska tillämpningen av principerna och framför allt forskarnas detaljresultat har skarpt kritiserats av senare filologer. Man har sålunda kunnat visa att den s.k. neutrala texten visst inte uppvisar en »ren» tradition från de nytestamentliga författarnas original utan i stället representerar en fornkylig textrecension och alltså bjuder en text, parallell med texten hos andra handskriftsfamiljer, representerande andra recensioner. Ett editionsarbete blir därför avsevärt mera komplicerat.

Hos Nestle motsvaras Westcott–Horts »neutrala text» närmast av familjebeteckningen \mathfrak{S} (= Hesychiansk textform). Den senare »bysantinska» s.k. koiné-texten har givits beteckningen \mathfrak{K} . Andra handskriftsfamiljer nämns av Nestle endast i förordet. Nämnas bör den »västliga» texten (huvudrepresentanter: codex Bezae Cantabrigiensis + gammallatiniska översättningar) och den »caesareanska» texten (representerad av codex Koridethianus + minuskelgrupperna λ och ϕ samt delvis av codex Washingtonianus I + papyren P⁴⁵

Numera reser man allt bestämdare krav på en allsidig filologisk behandling av *hela* handskriftsmaterialet (även de yngsta

handskrifterna) i avsikt att fastställa — i den mån det låter sig göras — *dels* varje handskrifts ålder, härstamning, släktskap med andra handskrifter, o.s.v. (= handskriftshistoria, »codicologi»), *dels* de vägar på vilka Nya testamentets text traderats till oss (= Nya testamentets texthistoria) — Denna texthistoria är endast styckevis känd med full klarhet. (Kap. 3 ovan har velat ge en summarisk överblick över vad man tror sig veta.)

Det är dock att vänta att man genom detta arbete inte kommer längre än till ett klarläggande av de fornkyrkliga »bibelkommissionerna». På dessas arbete torde nämligen hela vårt bestånd av bevarade pergamenthandskrifter vila. Visserligen är redan den kunskapen en stor vinst, men vi ville ju nå längre tillbaka. Det material som kan tänkas föra vidare och därför i första hand måste utnyttjas, är vittnesbörden av de äldsta

- a) papyri,
- b) översättningarna (främst till latin och syriska),
- c) kyrkofädernas nytestamentliga citat.

Särskilt dessa sistnämnda måste dock användas med stor försiktighet och urskillning, då de ofta innesluter högst komplicerade textproblem.

Det sagda må vara nog för att antyda de **metoder** varmed den nytestamentliga textkritiken av idag arbetar. Misstag har gjorts i det arbetet — och kommer att göras, men det, låt vara i fjärran, hägrande **målet** kan knappast uttryckas pregnantare än i de ord varmed Gustaf III ställde problemet för den första svenska bibelkommissionen 1773. Denna skulle, sade han, »vid varje bok, som företages, för sig stadga grundtextens rätta läsning, på det att de uti senare tider - - - genom varjehanda tillfälligheter däruti inkomne brister, måge på riktige och alldeles osviklige grunder varda utrönte, och en till sin rätta lydelse återställd text följas».

Kap. 5. De viktigaste textvittnena till Nya testamentet

Avslutningsvis må här följa en förteckning över de viktigaste papyrer, pergamenthandskrifter, översättningar o.dyl. samt de beteckningar dessa får i Nestles kritiska apparat.

För grekiska pergamenthandskrifter är beteckningarna internationella enligt Gregory-v. Dobschütz' system (byggt på Wettsteins ovan omnämnda förteckning).

Papyrer betecknas med P + en siffra.

Majuskelhandskrifterna är delvis dubbelbetecknade, nämligen enligt ett nyare system med O + arabisk siffra, eller enligt ett äldre med bokstäver. (Obs.! att samma bokstav kan, i olika sammanhang, vara tecken för helt skilda handskrifter!)

Minuskelhandskrifter anges med kursiva arabiska siffror.

Lektionarier, amuletter och ostraka citeras inte i Nestles senare upplagor men betecknas annars sålunda:

Lektionarier I + sifferbeteckning,

Amuletter (talismaner): T + sifferbeteckning,

Ostraka: O + sifferbeteckning.

Inalles har *katalogiserats* över 60 papyrer, mer än 200 majuskelhandskrifter, cirka 2500 minuskelhandskrifter, nära 1700 lektionarier (de flesta hittills mycket ofullständigt undersökta), ett 25-tal ostraka och c:a 10 talismaner.

PAPYRER

P⁴⁵⁻⁴⁷ De tre codexar med nytestamentlig text som ingår i Chester Beattys bibliska papyrer. London. (En del av P⁴⁶ finns dock i Ann Arbor, Michigan. Se Erevna 1948:2-3, s. 119 f. [Böcker... The Bibl. Archeol...]).

P⁴⁵ Omfattade ursprungligen de fyra evangelierna och apostlagärningarna. Mycket fragmentarisk. Delar av 30 blad av urspr. 110 är bevarade. Dateras 200-250.

- P⁴⁶ Paulus' brev t.o.m. 1 Tess. + Hebréerbrevet (mellan Rom. och 1 Kor.!). 86 blad bevarade. Dateras 200 (-250).
- P⁴⁷ Uppenbarelseboken. Endast 10 blad av codexens mittparti är bevarade (Kap. 9:10-17:2). Svårdaterad. 200-talet.
- P⁵² Papyrus Rylands Gr. 457. Manchester. Litet fragment omfattande fem versar ur Joh. 18. Dateras 95(-125). Äldsta hittills påträffade NT-papyr. Jfr ovan kap. 3, slutet.

MAJUSKELHANDSKRIFTER:

- Σ** eller S (01) Codex Sinaiticus. Funnen under dramatiska omständigheter av Tischendorf i Katharinaklostret på Sinai. Urspr. Gamla testamentet (LXX) + Nya testamentet + Barnabasbrevet och Hermas Herden (och möjligen ytterligare någon skrift). Av bibeltexten är stora partier av Gamla testamentet bevarade — och hela Nya testamentet. 4 spalter på var sida. 4 skrivare. Ändringar av 7 olika »händer». Pergamentmaterial: antilophud. Förr i Petersburg. Sedan 1933 i London. Dateras 350-400. — Jämte B bästa representanten för ⚭-recensionen.
- A (02) Codex Alexandrinus. Troligen skriven i Alexandria på 400-talet. Skänkt av patriarken i Konstantinopel till engelske kungen, kom den till England 1627, bands i 4 band och förvaras nu i British Museum, London. Omfattade ursprungligen hela Gamla testamentet (LXX) + Nya testamentet + några icke-kanoniska skrifter. Cirka 45 blad saknas. 2 spalter per sida. Avskriven efter olika förlagor. Texten är i evangelierna av mindre värde; i Nya testamentet för övrigt och särskilt i Upp. av ⚭-typ.
- B (03) Codex Vaticanus gr. 1209. Äldsta bevarade bibelhandskrift på pergament. Skriven i Egypten 300-350. Fanns i Vatikanbiblioteket redan på 1400-talet, men blev helt publicerad först under senare hälften av 1800-talet. Omfattar Gamla testamentet (LXX) + Nya testamentet, men är skadad i början och slutet. Sålunda saknas av Nya testamentet: Hebr. 9:15-13:25 + pastoralbreven + Upp. — Bästa representanten för ⚭-recensionen.

- C (04) Codex Ephraemi rescriptus (= palimpsest). Bibeltextern, Gamla testamentet (LXX) + Nya testamentet, skrevs på 400-talet. På 1100-talet skrapades texten bort och på pergamentbladen skrevs verk av den syriske kyrkofadern Efraem. Moderna forskare intresserar sig mest för den äldre texten, som ännu kan läsas — bitvis. (Jfr. Erevna 1948, s. 117 f. [I artikeln: The Biblical Archaeologist...]) Betydande luckor. Sedan 1500-talet finns handskriften i Bibliothèque Nationale i Paris. — \mathfrak{S} -text.
- D (05) Innehåller endast evangelierna och apostlagärningarna. — Codex Bezae-Cantabrigiensis. Två-språkig: vänstersidan — grekisk text, högersidan — latinsk; (men de båda texterna stämmer inte alltid överens!) Troligen skriven i Syd-Italien på 400-talet (500-talet?). Skänktes 1581 till universitetsbiblioteket i Cambridge av den franske humanisten Théodore de Bèze (lat.: Beza), den reformerta kyrkans ledare efter Calvin. — Flera luckor. Särpräglad »västlig» text. Svårförklarliga tillägg, särskilt i Luk. och Apg.
- D (06) Innehåller paulusbreven. Codex Claromontanus. Två-språkig (grekiska - latin). 500-talet. Nu i Paris. Viktig handskrift med ganska fristående texttyp. Jfr. G (012).
- E (07) Evangeliehandskrift från 700-talet. \mathfrak{K} -text.
- E (08) Innehåller apostlagärningarna. Codex Laudianus. Två-språkig (latin och grekiska). 500-talet. Skänktes av ärkebiskop Laud 1636 till Oxfords universitet i vars bibliotek (Bodleian Library) den nu finns. Besläktad med cod. D (05).
- G (011) Evangeliehandskrift med \mathfrak{K} -text.
- G (012) Innehåller Paulus' brev. Codex Boernerianus. 800-talet. Nu i Dresden. Latinsk översättning mellan raderna. Viktig fristående text. Jfr D (06).
- L (019) Evangeliehandskrift. Codex Regius. 700-talet. Nu i Paris. Har dubbelt Markus-slut (Se »ordförklaringar och sakkupplysningar» i 1917 års svenska bibelöversättning under rubriken »Nya Testamentets text»). \mathfrak{S} -text.
- L (020) Innefattar Apostlagärningarna och breven. \mathfrak{K} -text.

- P (024) En palimpsest med delar av evangelierna.
- P (025) Innehåller Apostlagärningarna, breven och uppenbarelseboken. Codex Porfirianus. 800-talet. Palimpsest. Nu i Leningrad. Växlande texttyper.
- W (032) Innehåller evangelierna. Codex (Freerianus eller) Washingtonianus I. 400-450. Växlande texttyper (= olika förlagor). Evangelierna i ordningsföljden: Matt., Joh., Luk., Mark. Egendomligt tillägg efter Mark. 16:14 — det s.k. Freerlogion.
- Θ (038) Innehåller evangelierna. Codex Koridethianus. 800-talshandskrift, men direkt avskrift av en troligen betydligt äldre handskrift. Har tillhört klostret i Koridethi. Nu i Tiflis. Caesareansk text-typ.

Vissa av de här nämnda handskrifterna sammanförs i Nestles apparat under sigeln \S nämligen:

i evangelierna:

\S , B, C, L, (W) + bl.a. minuskelhandskriften 33.

i Apostlagärningarna:

\S , A, B, C + bl.a. minuskelhandskriften 33.

i de katolska breven:

\S , A, B, C, P + bl.a. minuskelhandskriften 33.

i paulusbreven:

\S , A, B, C, + bl.a. minuskelhandskriften 33.

i Uppenbarelseboken:

\S , A, C.

MINUSKELHANDSKRIFTER:

Enstaka minuskelhandskrifter anförs hos Nestle med kursiv arabisk sifferbeteckning. I evangelierna får två grupper av minuskelhandskrifter särskild beteckning:

λ = familj 1, undersökt av K. Lake, och

φ = familj 13, undersökt av Ferrar.

Annars ingår minuskelhandskrifterna vanligen i sammelteckningarna: *pc* eller *al* (några), *pm* (många), *pl* (de flesta) och *rell* (de övriga).

ÖVERSÄTTNINGAR:

De latinska översättningarna:

Sammelbeteckning hos Nestle:

lat = vg + en del av it;

latt = vg + it.

it (= »itala» eller *vetus latina*, sc. *versio*) är hos Nestle beteckningen för de gammallatinska översättningarna, troligen två eller flera parallella översättningar i olika latintalande provinser. De äldsta från 100-talet. Modern edition är under utgivande (ed. A. Jülicher, resp. Erzabtei Beuron).

Enstaka handskrifter till *it* citeras med kursivbokstäver eller grupper av kursivbokstäver ur det latinska alfabetet. Speciellt intresse för svenskar har två sådana handskrifter, nämligen:

gig *Gigas librorum* (»böckernas jätte»), från 1200-talet, huvudsakligen vulgataöversättningen, men i Apostlagärningarna och Uppenbarelseboken gammallatinsk översättning. *Gig* finns sedan 30-åriga krigets dagar i Stockholm (Kungl. Biblioteket). Kallas även »djävulsbibeln», då den »pryds» av en stor demonbild. —

aur *Codex aureus* (»gyllene boken»), en illuminerad prakt-handskrift från slutet av 700-talet, innehållande vulgataöversättningen med många gammallatinska läsarter. Stockholm.

vg = *Vulgata*, d.v.s. den officiella latinska kyrkobibeln, i huvudsak enligt Hieronymus' översättning. Den nytestamentliga delen tillkom på 380-talet — (vg^{odd} vg^s , vg^{cl} o.s.v. betecknar olika smärre varianter av *vg*texten.)

De syriska översättningarna.

Sammelbeteckning hos Nestle: *sy*.

Nya testamentet eller delar därav har översatts till syriska redan i början av 100-talet. Fr.o.m. slutet av 100-talet användes

emellertid i den syriska kyrkan en evangelieharmonin (av samma typ som passionsakterna i svenska evangelieboken). Harmonin var sammanställd av en syrisk kristen vid namn Tatiánus. Den kallades »Diatessáron» (grek.: τὸ διατεσσάρων sc. εὐαγγέλιον = evangeliet enligt de fyra). — Citeras inte i Nestles apparat.

Parallellt med Diatessaron användes dock även översättning av de fyra evangelierna var för sig. En sådan översättning (från omkring år 200) är känd för oss genom två handskrifter:

- sy^c Codex Syrus Curetonianus. Skriven på 400-talet. Nu i London. Utgavs 1858 av W. Cureton.
- sy^s Codex Syrus Sinaiticus. Skriven på 300- (eller 400-) talet. Palimpsest. Funnen 1892 i Katharinaklostret på Sinai av systrarna Mrs Lewis och Mrs Gibson. Nu i Cambridge.

Bland övriga av Nestle anförda syriska översättningar märks:

- sy^p Peshitta — den syriska kyrkobibeln från början av 400-talet, känd i cirka 250 handskrifter. (Saknar 2 Petr., 2 och 3 Joh. och Upp.) — Ungefär = grekisk \mathfrak{K} -text.
- sy^h Versio Heraclensis från början av 600-talet, ansluter sig nära till grekiskans formuleringar.
- sy^{hmg} Heraclensis-översättningens marginalläsarter, vilka inte sällan är = läsarter i cod. D. eller Θ .
- sy^{pal}, sy^{ph} ... är andra, mindre viktiga syriska översättningar.

De koptiska (egyptiska) översättningarna.

Sammelbeteckning hos Nestle: aeg.

- sa den sahidiska översättningen, troligen från 200-talets början.
- bo den bohairiska översättningen, även den troligen från 200-talet, men något senare än den sahidiska.

Av andra översättningar

intresserar oss mest den gotiska övers., »Ulfilas bibel», från mitten av 300-talet (Nestle: »got»). Den viktigaste handskriften till denna översättning är nämligen »silverbibeln», codex argenteus, i Uppsala Universitetsbibliotek. (Silverskrift på purpurfärgat pergament. Skriven i början av 500-talet i Ravenna (?); i svensk ägo sedan 1600-talet.)

KYRKOFÄDERNA:

citeras i Nestles textkritiska apparat med (vanliga lätt genomskådade) förkortningar av respektive namn, t.ex.:

Ambr = Ambrosius,

Cl = Clemens Alexandrinus,

Cl^{ro} = Clemens Romanus,

Ir = Ireneus,

Or = Origenes.

LITTERATUR.

Slutligen må ges exempel på lätt tillgänglig litteratur för vidare studium:

H. Riesenfeld: Den nytestamentliga textens historia. (i Lindeskog – Fridrichsen – Riesenfeld: Inledning till Nya Testamentet, 1951.)

F. Kenyon: Bibeln — historia, fynd, forskningar, (övers. och bearb. av B. Olsson) 1936.

E. Nachmanson: Nya Testamentet — en översikt av dess yttre historia, 1931.

J. Sundwall: Nya Testamentets urtext, 1946.

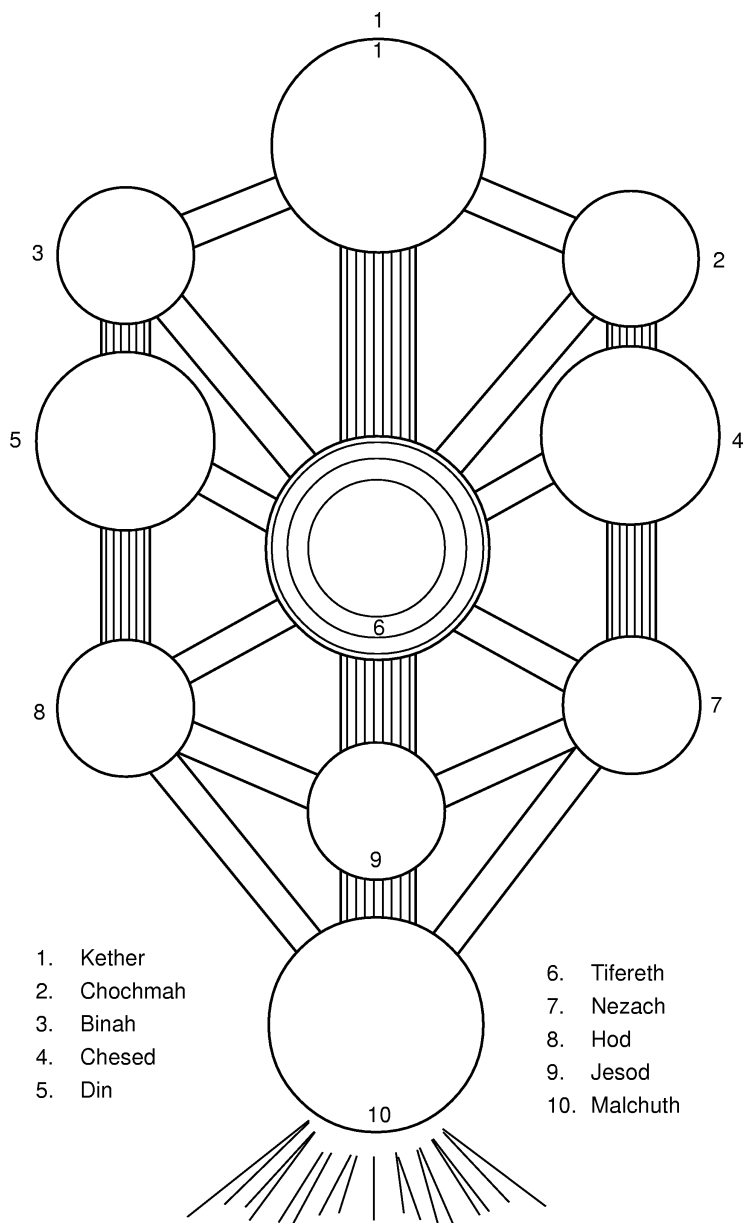
B. Olsson: De grekiska papyrusfynden i Egypten — med särskild hänsyn till Nya Testamentet, 1929.

H. Zilliacus: Nya vägar till antiken. — Papyrusfynd och papyrusforskning, 1949.

F. Kenyon: The Text of the Greek Bible. — A. Students Handbook, (2 uppl.) 1949.

- E. Nestle – E. v. Dobschütz: Einführung in das griechische Neue Testament, 1923.
- O. Paret: Die Bibel. — Ihre Überlieferung in Druck und Schrift, (2. Aufl.) 1950. (Utmärkt bildmaterial!)
- A. Dain: Les Manuscrits, 1949.

De tio sefirot eller himlaskatterna

Öster

1 Kronan 10

(Keter; Stéfanos)

Porta abscondita

Ps.78:2, (Mt.13:35), Jes.64:3

(1 Kor.2:9) Joh.17:5, 24

Mark.15:17 Upp.2:10 21:5,6

(C. V. C. = Coronæ vivéntis convivium) Estefanoménos.

3 Insikten 8

(Bina; Gnosis)

Porta resurrectionis.

Dan.12:3 Luk.1:77 Ef.3:14-19

Fil.3:7,8 2 Kor.4:6 Upp.3:12

(Filad)

(S. T. H. = Sub tutéla hodiérna)

bis illuminátus et

ependysámenos

2 Visheten 9

(Chåkma; Sofia)

Porta coelorum

Dan.2:20-22 Kol.2:2,3

Ef.1:3,4 Matt.25:34 Upp.3:21

(Laod)

(S. V. S. = Sapientia veræ sodalitiium) ter Felix illuminátus

N 5 Styrkan – Makten

O 5

R Rättfärdighet – Dom

P. sanctitatis

R (Gebura, Din; Dynamis,

R Dikaiosyne, Krisis) Ef.4:29

Jes.60:21 Ps.118:19 Heb.

10:19,20 Upp.2:17 (Pergam.)

probator

6 Hälsan 7

Salighet – Frälsning

Porta redemptionis

(Tiféret; Soteria) Ps.3:9 Kol.

1:15,18,19 Apg.3:14,15

1 Petr.1:18,19 (Upp.7:10 12:10)

Upp.3:5 (Sardes)

(S. M. P. = Sefira mumché seu peritus) Illuminátus ter temptátus

4 Storheten 6

Nåd – Herrlighet

(Gedulla, Chesed; Doxa,

Charis)

Porta gratiæ

Ps.118:24

Joh.17:17 1 Kor.10:6 Rom.8:16

1 Joh.4:13 Upp.2:28 22:36

(Tyatira)

(H. C. C. = Hiláritas comis convivátum)

Probatissimus

S
Ö
D
E
R

8 Äran 3

Glans – Majestät

(Hod; Timé, Ischys)

Luk.14:13 Heb.13:2 Upp.2:7

(Efesus) (S.P. = semita

paúperum) meritissimus

9 Grunden 2

Klippa – Berg

(Iesod; Themélion)

Ordspr.10:25 1 Kor.3:11

Jes.26:4 (Ps.89:27) Jes.56:7 Jer.

7:11 Luk.19:46 Ps.43:3,4

meritior

7 Segern 4

Ståndaktighet –

Uthållighet

P, poenitentiaë

(Nesach; Nike) Ps.16:11

Jer.3:22 Luk.15:32 Gal.6:14

1 Tim.2:3,4 Upp.2:11 (Smyrna)

Probatius

10 Riket 1

(Malkut; Basiléa)

Ps.119:105 Luk.24:32 meritius

1 Krön.29:10-15 doctus

Väster

”Hedningarna i fulltalig skara”

(Rom. 11:25).

Av *Hugo Odeberg*.

När ordet hemlighet förekommer i Nya testamentet, betonar detta ord alltid att hela tidsperspektivet och historien är innesluten i Guds hemlighet. Här sägs till de kristna och till församlingen att man inte skall vara självklok och göra några spekulationer i avseende på förhållandet till Israel. Tänk på Rom 12:16 och vidare skillnaden mellan Guds tankar och människotankar. Israel är Guds hemlighet och står för Guds frälsning. Jfr 1 Kor. 2:7 — där det också talas om Guds visdom i bestämd motsättning till denna tidsålders visdom. Här är det fråga om ett gudomligt mysterium från den som vill frälsa hela mänskligheten. I och hörande till den fallna mänskligheten är Israel uttaget att representera Guds frälsningsvilja och världens synd. Detta är bakgrunden. Det skall bli en förstökelse för Israel till dess att fullheten av folken kommer in. Se vidare Luk. 21:24, »tills hedningarnas tider är fullbordade», och Joh. 10:16, »får som inte hör till den här fållan». Man kan också hänvisa till Joh. 7:6, »Den rätta tiden för mig har ännu inte kommit ...» — d.v.s. den är ett mysterium. Israel som representerar Guds frälsningsvilja till folken är en del av alla dessa folk som vänt sig bort från Gud, och det är uttaget bland dem alla att vara det folk varigenom frälsningen av alla folk fullbordas. Det heter »när tiden var fullbordad». »Fullhet» har ibland givit anledning till missförstånd, förmodligen genom ordets makt över tanken. Man har menat att det betydde *allhet*, alltså att alla hedningar kommit in. Pleroma betyder snarare en avslutning, ungefär som när det talas om att folkens tider får sitt slut, eller som när det talas om att världens förföljelse skall gå till det yttersta, men pleroma är det varigenom detta får en gräns.

Det missförstånd som här kan lura är att Israel skulle förhäradas intill det att alla folk blivit frälsta. Detta strider mot hela Nya testamentet. Här kan man snarare säga att Israel även i för-

härdselen tjänar till frälsning genom att frälsning bjuds åt hedningarna. Apostlarna går ut ifrån och börjar med Israel, men på grund av att de mottagit Kristus uteslöts de ur församlingen. Detta hör till mysterium och är uttryckligen insatt i Guds frälsningsverk och Guds frälsningsvilja till hela världen, där Israel också genom sin delvisa förhärdelse blir till frälsning. Lägga märke till att »hela Israel» och »pleroma» inte står som paralleller utan som motsättning till varandra. När detta mått för folken är uppfyllt, då har Israel fullgjort sin uppgift. Vi vet ju att Nya testamentet inte menar att frälsningen skall tas emot av fler och fler utan att hatet mot församlingen skall bli värre och värre inemot den tid om vilken Kristus kan säga: »Skall väl Människosonen finna tro på jorden?» Detta är pleroma — nämligen att nådatiden är slut. Detta syftar alltså på att Israel inte har mist sin uppgift utan att denna uppgift består genom hela tiden och är ett mysterium. Vi får vidare komma ihåg att för Paulus är det inte en åskådning utan en *realitet* att Gud frälsar och att *Israel är frälsningsfolket.*»

Gud har *inte* förkastat sitt folk, Han har inte förkastat Israel. Israel betyder fortfarande detsamma som Joh. 3:16.

Man får också komma ihåg att *kyrkans* förhärdelse ingalunda är mindre, förvisso mycket större, än Israels förhärdelse.

Om kyrkans förhärdelse gäller det ordet: »Du har namnet om dig att du lever, men du är död.» På Israel kan däremot gentemot kyrkan tillämpas det ordet: »Inte skall var och en som säger 'Herre, Herre' till mig komma in i himmelriket, utan den som gör min himmelske Faders vilja.» Där kyrkan sagt »Herre, Herre» har Israel varit trogen mot Faderns vilja.

Ref. Ove Theander.

”Splittring”.

Av Hugo Odeberg.

BBBB.

I 1 Kor. 3:3 varnar Paulus för splittring, kiv och avund inom församlingen. Samma fråga behandlas i flera andra texter (Rom 13:13, 2 Kor. 12:20, Fil. 1:15, 1 Petr. 2:1, Jak. 3:14, 16.)

Splittringen, söndringen, framställs här såsom utmärkande för det köttsliga väsendet. Att leva i detta kallas att »leva som alla andra» d.v.s. i enlighet med den fallna människans sätt. Det bedömande som sätts däremot är att vandra efter Kristi sinne, enligt Guds vilja. Paulus riktar sina ord till en *församling*. Vi lägger märke till att det är självklart att även en församling som bekänner Kristi namn kan bedömas som levande i ett köttsligt väsende. Det är inte säkert att det som sker i en församling är ingivet av Kristus. Därför måste Paulus skriva för att varna och blottställa. Typiskt för de allvarliga varningar som kan riktas till en församling är orden till församlingen i Efesus, »Tänk på varifrån du har fallit, och omvänd dig», ett ord som i sin bibliska mening alltid riktar sig till avfallna. Detta går igen i den kallelse att »vända om» som Gud riktar till människan på grund av sin frälsningsvilja. Representant för denna är Israel. Men även Israel får samma uppmaning: »Vänd om ... jag skall ta min lykta ifrån dig, om du inte vänder om.» Detta är väsentligt. Det gäller för församlingen att ge akt på den gudomliga skatten. Splittring, söndring, verkar som en surdeg. Motsatsen härtill är enhet, enighet, *olikhet*. Men det gäller att dessa ord fattas i sin gudomliga, bibliska mening. Ett vanligt mänskligt resonemang ser i splittring ett ont som övervinns genom likriktning, eller genom att *en* människas vilja görs gällande. Så kommer man att bedöma som splittring just det som är Guds verk. Genom att förväxla splittring och mångfald, genom att endast hävda *en* människas mening, *ett* sätt att tillbedja Gud, *en* sorts människa, skapar man klickvälde — despoti. Detta är att kalla mängden av toner i ett instrument, av ord i ett språk för splittring. Det är som om mask-

rosen skulle klaga över liljornas och violernas dofter. Det skulle då bara få finnas en ton av *ett* slags instrument i en orkester, *en* stämma med *en ton* i en kör, ett urval av endast *en* slags blomma, maskrosen, i trädgården. (Ty det blir naturligtvis maskrosens typ som gör anspråk på ett sådant klickvälde. — Här är »maskros» naturligtvis endast en bild. Den verkliga blomman maskros åsyftar veterligen inte något sådant klickvälde.)

Detta är motsatsen till den gudomliga enheten. Då Jesus i den översteprästliga förbönen ber att alla skall vara ett, är det en syftning till Skaparen, som skapat enheten i mångfalden. Det är fråga om samverkan i mångfalden. I Skriften illustreras detta t.ex. av Upp. 7:9: »Därefter såg jag en stor skara som ingen kunde räkna av *alla* folkslag och stammar och länder och språk ...» Den gudomliga lovsången kom inte från *ett* folk eller *en* stam, utan från alla. Alla fyra väderstrecken är riktade till Gud, en enhet i mångfalden. Splittringens upphävande betyder då, att alla får sin plats i den gudomliga harmonin. De är inte riktade på jaget eller på gruppintressen. Det är många lemmar, men bara *en* Kristus. Den ena skall inte bestämma, utan det är just alla lemmarna i sina olika, av Gud bestämda nådegåvor som skapar harmonin. Samverkan är att på *olika* sätt uttrycka detsamma. Om den rituellt bestämda israeliska gudstjänsten, som av Jesus betraktades som gudomligt instiftad, heter det: »Det förekommer aldrig att den ena gudstjänsten är lik den andra.» Även här speglas mångfalden.

Först och främst gäller det människor och grupper av människor. Den gudomliga skapelsens mål är enhet i mångfalden, vilken uppstår då var del är sig själv och *varje* del är med i det hela. Paulus' charisma är något av Gud givet. Den får inte förkvävas av andra och ingen får använda den för egna intressen, egen ära. Ty detta är just syndafallet och det avskär förbindelsen med Givaren.

Det kännetecknar Guds skapelse att visa en enhet, helhets-harmoni mellan den oändliga mångfalden av olikheter. Det kän-

netecknar däremot djävulen att eftersträva likriktning under demoniskt välde.

(Ref. Jan Evers).

Bekänna och kännas vid.

Matteus 10:32-39.

Av *Hugo Odeberg*.

BBBJ.

Det heter här: »Var och en som bekänner mig inför människorna, honom skall ock jag kännas vid inför min Fader.» Så står det i 1917 års översättning. I föregående översättning liksom i grundtexten förekom samma ord för bekänna. Detta är något som inte är så lätt för översättaren. Men det bör påpekas att det här är frågan om samma ord, liksom välsigna: Gud välsignar människan, och människan välsignar Gud. Och när det heter »Den som förnekar mig inför människorna, honom skall ock jag förneka inför min Fader», så används samma ord: förneka. Man rör sig här mellan två poler. Motpolen är Matteus 7:21 f., »Inte skall var och en som säger 'Herre, Herre' till mig komma in i himmelriket...». Den bekännelse det här är frågan om är alltså inte bara att man säger sig vara kristen eller anropar Kristus — det är därför inte säkert att man i verkligheten bekänner honom. »Kännas vid» kan också användas. Inför förföljelse, t.ex. då det är verklig fara att bekänna honom — att då bekänna Jesus, det kan inte bli en falsk bekännelse. Då är det något som talar ur djupet i människan. Det är tänkbart att, när det inte är förenat med risk att bekänna Kristus, en säger »Herre, Herre» och en annan framstår som förnekare — men då det gäller liv och död, då kan den som sade »Herre, Herre» förneka och anpassa sig till de nya förhållandena, medan den andre däremot känns vid Kristus och således bekänner honom inför människorna. Och att kännas vid Kristus är att kännas vid honom *sådan han är* — alltså inte någon bild av honom eller det som är opportunt, utan det gäller

honom själv, sådan han framträder i evangelierna och i Skriften, som han själv har hänvisat till. Se Johannes kap. 16.

Det heter i Upp. 3 till församlingen i Sardes: »Den som seg-rar skall alltså bli klädd i vita kläder, och jag skall aldrig stryka ut hans namn ur livets bok utan kännas vid hans namn inför min Fader och hans änglar» (vers 5). »Att vinna seger» kan beskrivas så: »att ha hållit fast vid Kristus, vid hans smälekk». Och till församlingen i Filadelfia sägs det: »Din kraft är ringa, och du har hållit fast vid mitt ord och inte förnekat mitt namn.» — Det räcker inte att säga 'Herre, Herre' — man kan förneka honom, under det att man intar en hög ställning i kyrkan. Det är inte så, som man gärna tänker sig, att det är en rörelse som börjar i det lilla, som förföljd, men sedan blir mäktigare och mäktigare. Detta sägs för det första ingenstans i Nya testamentet, och för det andra är det tvärt emot det som där sägs. Saligprisningarna gäller inte bara i början, utan karakteriserar hela den tid i vilken vi lever. Det var ingen framgång ur evangeliets synpunkt när kyrkan blev mäktig. Om man riktigt prövar, så märker man nog att det är frågan om mycket mer än munnens och hjärtats bekän-nelse — det är något som går genom hela människan, som går på djupet. Så hör t.ex. församlingen i Laodicea tydligen till dem som förnekar Kristus mitt under det att de bekänner honom. »Jag är rik» — denna känsla av att man är rik såväl i fråga om klokhets som andlig insikt och andegåvor — den som framhåller detta, och givetvis gör det i Kristi namn — han får höra, att just han är eländig.

Vers 34 ff. sammanfattas i detta: »Den som inte tar sitt kors och följer mig är mig inte värdig.» Att bekänna Kristus är att ta sitt kors på sig. I och för sig är detta ett underligt uttryck. Det är från början främmande, men språkbruket har tagit upp det och gjort det förtroget. Det är inte fel att säga att korset hänför sig till Kristi kors. Men detta är inte bara att ta på sig lidande, utan att ta på sig den *yttersta skammen*. Det är att en människa har blivit utstött och utskämd för alltid. Detta är något helt annat än ett lidande, vilket som helst. Ett lidande kan ju bli föremål för hero-

isk beundran av samtiden — och den stoiska livsåskådningen var vanlig på Nya testamentets tid. Men här är det frågan om lidandets *skam*. Att ta detta på sig är att vara glad i Kristus, att inte bara bära det som en tyngd, utan frimodigt — att gå ut till honom utanför lägret och bära hans smälek (Hebr. 13:13).

(*Ref. Bo Johnson.*)

Apostlar sänds.

Matteus 10:2-15.

Av *Hugo Odeberg*.

BBBF.

Det är här frågan om att apostlar sänds ut. Man tänker sig nog ofta, eller för fram den uppfattningen, att det här liksom är ett utsändande på försök. Det är då inte frågan om det definitiva apostlauppdraget, det som gäller för alla tider. Jesus skulle då här ha sänt ut lärjungarna med vissa instruktioner på försök för att sedan låta resultatet avgöra. Och Jesus skulle då ha ändrat sig, när det gäller den slutliga instruktionen för apostlarna — där är det andra bestämmelser, andra regler. Man frågar då: Hur framställs detta i evangeliet? Vad är *evangeliets* uppfattning i detta fallet? Så som evangeliet föreligger ger det inget stöd för detta. Tvärtom framställer ju evangeliet det så, att det Jesus har sagt har en giltighet, är ett gudomligt Ord. Det som står i Skriften överlämnas från släkte till släkte. Evangeliet blir en bestående lärdom. När det i vers 5 heter »Gå inte in på hedningarnas område eller in i någon samaritisk stad», så gäller inte detta för beständigt. Men instruktionen är definitiv. Det är något som ligger så djupt att det inte kan fattas. I Lukas 24, vid det slutliga utsändandet, står detta för evangeliet betydelsefulla ordet: med början i Jerusalem. När vi har den vanliga s.k. missionsbefallningen och dess skenbara motsats: Gå inte in på hedningarnas väg — så består ändå detta som ligger i instruktionen. Om man säger: Här är något som bara sker på prov, apostlarna prövar sig

fram — så är detta något som evangeliet inte har. Men detta är något helt annorlunda, att här är *början* till utsändandet. Och om man ser det så, så är det definitivt, att man inte skall börja med hedningar och samariter. Jesus, han som är all världens Frälsare, säger själv att han är utsänd till de förlorade fåren av Israels hus. Israel är gudsfolket i och för världens frälsning. Därför måste det ta sin utgångspunkt där, hos gudsfolket. »Förkunna att gudsriket är nära. Bota sjuka, uppväck döda, gör spetälska rena, driv ut onda andar» — här får de ett uppdrag att utföra det som är Kristi verksamhet, att *förkunna* och *bota*. Genom något som de här tar emot får de denna kraften: »Det ni har fått som gåva, ge det som gåva.» Detta är tydligen menat bokstavligt. Om någon frestas att känna tillfredsställelse över sin förkunnelse eller att känna sig som ett med den apostoliska kraften — då skall han *kunna* göra allt detta: bota sjuka, uppväcka döda, göra spetälska rena och driva ut onda andar. Detta står här som en signal, som förkväver all självuppskattning, och på samma gång som ett krav som skulle föreligga, om det var en apostolisk verksamhet och församlingen hade den kraften. — Det är också en annan sak att märka. I Joh. 15 talas om grenen, som inte kan bära frukt utan att förbli i Kristus. »Utan mig kan ni inte göra någonting alls.» Men så kommer den mänskliga tanken: Om detta är en så stor sak, så är det ju *angeläget* att vinna så många som möjligt. Det ser så vackert ut, denna hänförelse med vilken man gör allt för att propagera för evangelium om Guds rike. Men hos Jesus är det motsatsen. Det *varnas* för allt slags påträngande. Vi kommer som härolder som meddelar den gudomliga kallelsen: Omvänd er! Men där man inte tar emot, där tränger man sig inte på: gå ut och skaka av dammet från era fötter. Kristus tvingar inte sitt budskap på någon. Härolden ger budskapet — om det sedan tas emot eller inte tas emot, det är en annan sak.

(Ref. Bo Johnson.)

Innehåll: *Ragnar Qwarnström*, Nya testamentets text. Några ord om dess historia, sid. 147; De 10 sefirot eller himlaskatterna, sid. 182; *Hugo Odeberg*, »Hedningarna i fulltalig skara», sid. 184; *Hugo Odeberg*, »Splittring», sid. 186; *Hugo Odeberg*, Bekänna och kännas vid, sid. 188; *Hugo Odeberg*, Apostlar sändas, sid. 190.

EREVNA: Utgivare: H. Odeberg, Lund. Ekonom: Intendenten, Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., Lund. Red.: H. Odeberg, V. Rydqvist och Bibliotekarie Eric Starfelt. Red.-omb.: Karl Magnus Svensson, Samrealskolan, Askersund. Distr. och Exp.-sekr.: Ove Theander. Red:s adr.: S:t Månsgr. 6a, Lund. Exp. och distr:s adr.: Västergatan 2, Lund. Tel.: Lund 14760.

Postgirokonto 27 11 04, Erevna, Lund. Pren.-avg. 5:- kr.

Med detta nummer följer som bilaga ett inbetalningskort.